

**พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะคา
จังหวัดลำปาง: ขั้นตอนและสัญลักษณ์บางประการในพิธีกรรม**

**The MahaBuddhathaphisek Ceremony at
Salachai Temple, Sala Subdistrict, Kokha District,
Lampang Province: The Process of Performing and
Symbolic Representations of Ritual**

วุดิชัย สายปัญญา^{1*} เปรมวิทย์ วิวัฒน์เศรษฐ¹ และ วรัญญา ยิ่งยงค์ดี¹
Wootichai Saipanya^{1*}, Premvit Vivattanaset¹ and Warunya Yingyongsak¹

¹ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา 56000

¹ Department of Thai Language, University of Phayao, Phayao province 56000

*Corresponding author: E-mail: wuttichai_bith@hotmail.com

Received: October 17, 2019; **Revised:** March 4, 2020; **Accepted:** February 21, 2020

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนและสัญลักษณ์จากการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะคา จังหวัดลำปาง โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผลการศึกษาพบว่า พิธีมหาพุทธาภิเษกนี้จัดขึ้นเพื่อเฉลิมฉลองในโอกาสที่วัดศาลาไชยมีอายุการก่อตั้งมาครบ 100 ปี รวมทั้งได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร และพระประธานของวัดแล้วเสร็จ การประกอบพิธีได้ดำเนินการเป็นเวลา 3 วัน วันแรกเป็นวันเตรียมงานได้มีการแห่ธูปเชิญพระอุปคุตมาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองให้การจัดงานปราศจากอุปสรรค วันที่ 2 เป็นวันงานพิธี ช่วงแรกจะมีการทำพิธีปิดเนตรพระประธานและพิธีสวดมนต์ต้นส่วนในช่วงที่ 2 จะเป็นพิธีเบิกเนตรพระประธานซึ่งจะดำเนินการไปตามลำดับขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งพิธีการในช่วงนี้ได้สิ้นสุดลงในเช้าของวันใหม่คือวันที่ 3 ของงาน ในงานวันที่ 3 นี้จะมีการทำบุญถวายไทยทานในตอนเช้าและในตอนบ่ายก็ได้มีขบวนแห่ธูปเชิญ

พระอุปคุตกลับยังที่อยู่เดิม เป็นการเสร็จสิ้นพิธีมหาพุทธาภิเษก ส่วนสัญญาะที่พบในพิธีมหาพุทธาภิเษกครั้งนี้ได้แก่ 1) พระอุปคุตเป็นสัญญาะของความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง 2) ชั้น 5 โกรฐากเป็นสัญญาะของความอ่อนน้อมถ่อมตน 3) ชั้นตั้งเป็นสัญญาะของความเป็นมงคล 4) พิธีเบิกเนตรเป็นสัญญาะของการพบแสงสว่างคือการมีปัญญาในการดำเนินชีวิต และ 5) ข้าวมธุปายาสเป็นสัญญาะของความเพียรและความตั้งมั่น

คำสำคัญ: พิธีมหาพุทธาภิเษก ขั้นตอนการประกอบพิธี สัญลักษณ์นิยม วัดศาลาไชย

Abstract

The study aimed to study the process of performing and symbolic representations in the MahaBuddhathaphisek ceremony at Salachai temple, Sala subdistrict, Kokha district, Lampang province by using in-depth interviews and participatory observation. The study indicated that this ceremony was held to celebrate on the occasion that the temple had been founded for 100 years, including the completion of the reconstruction of the temple and the principal Buddha image of the temple.

The ceremony was conducted for 3 days. The first day was known as the day of preparation, there was a procession to invite PhraUpakut for being the Guardian of the ceremony without any obstacles. The second day was the ceremony day, the first part started by having the eyes closed of the principal Buddha image, later it was a prayer ceremony called "SuadMonTan". As for the ceremony in the second period, it was opening ceremony of the principal Buddha's eyes which proceeded according to the sequence of steps specified until the end on the morning of the third day. And on the third day of the ceremony, there was a merit making ceremony dedicated to Thai alms, and there was a procession to invite PhraUpakut to his original location. Therefore considered as the completion of the MahaBuddhathaphisek ceremony.

The symbolic representations that appeared in the MahaBuddhathaphisek ceremony include 1) PhraUpakut was a sign of peace and order without all dangers 2) Khanhakothak was a sign of humility 3) Khantang was a symbol of auspiciousness 4) the opening ceremony of the

principal Buddha' s eyes was a sign of finding the light that meant the intelligence in life and

5) Khawmathupayas was a sign of perseverance and determination.

Keywords: MahaBhuddhathaphisek Ceremony, Process of Performing the Ceremony, Symbolic Approach, Salachai Temple

บทนำ

ความเชื่อถือเป็นสิ่งพื้นฐานของวิถีชีวิตมนุษย์ประการหนึ่ง มนุษย์ทุกชาติพันธุ์ต่างมีความเชื่อของเผ่าพันธุ์ตนเอง ที่สืบทอดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเป็นสิ่งสากลที่พบเห็นได้ในสังคมวัฒนธรรมทุกแห่งหนทั่วโลกตลอดมาทุกยุคทุกสมัย (ยศ สันตสมบัติ, 2544: 225) ดังมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และการศึกษาทางมานุษยวิทยา ในสังคมวัฒนธรรมต่าง ๆ ทั่วโลกที่ยืนยันให้เห็นอย่างหนักแน่นได้ว่าไม่มีสังคมวัฒนธรรมแห่งใด ที่ไม่มีความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติหรือไม่มีความเชื่อทางศาสนา กอปรกับในชีวิตมนุษย์นั้นมิตั้งสิ่งที่มีมองเห็น และมองเห็นไม่ได้ ที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ จึงทำให้ความเชื่อมีความจำเป็นและมีอิทธิพลต่ออารมณ์ ความรู้สึก และการดำเนินชีวิตประจำวันของมนุษย์ อันเป็นผลให้ก่อนที่มนุษย์จะลงมือทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ก็มักจะต้องอาศัยความเชื่อต่าง ๆ ที่สืบทอดกันมาเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจ โดยเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับอนาคต มนุษย์สงสัยและไม่แน่ใจว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบ้าง แต่เพราะอาศัยความเชื่อในรูปแห่งความหวังว่า ชีวิตก็ยังคงดำเนินต่อไปและดีขึ้นตามลำดับ ทำให้เกิดความเชื่อมั่นที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสบายใจ จึงเป็นเหตุให้ชีวิตของมนุษย์ขาดความเชื่อไม่ได้ (เดือน คำดี, 2541, หน้า 14)

ความเชื่อเป็นรากเหง้าของความสำนึกคิดและพฤติกรรมที่แสดงออกอันมีความสัมพันธ์กับพิธีกรรม เมื่อมนุษย์มีปัญหาในการดำรงชีวิตเช่น เกิดภัยธรรมชาติ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้ จึงคิดว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติบันดาลให้เป็นเช่นนั้น จึงควรที่มนุษย์จะทำให้อำนาจเหนือธรรมชาติพอใจ และเมื่อพ้นภัยแล้วจึงได้แสดงความกตัญญู กตเวทิต์ด้วยการเซ่นสรวงหรือประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530: 185) นอกจากนี้การประกอบพิธีกรรมนั้นต้องมีความเชื่อ ความศรัทธาเป็นพื้นฐานของการกระทำ พิธีกรรมจึงกลายเป็นสิ่งสมมุติขึ้น เพื่อเป็นเสาหลักของจิตใจให้มีเครื่องยึดเหนี่ยว ด้วยมีองค์ประกอบของพิธีกรรมคือ บุคคลที่เข้าร่วมพิธี วัตถุประสงค์ที่ใช้ประกอบพิธี วันเวลาในการประกอบพิธี และสถานที่ในการประกอบพิธี

ในทางพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญแก่พิธีกรรมในความหมายที่การกระทำนั้นก่อให้เกิดสติปัญญา สามารถนำความรู้ความเข้าใจไปแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายอยู่ที่ประโยชน์ 4 ด้านคือ (ชาย วรธมโม, 2544: 23 อ้างอิงใน วงเดือน ทองเจียว, 2554: 33) 1) ด้านวัตถุหรือปัจจัยที่สนองความจำเป็นในการดำรงชีวิต 2) ด้านสังคมคือการร่วมมือกันสร้างประโยชน์แก่ส่วนรวม 3) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อบุคคล บุคคลต่อสังคม และต่อสิ่งแวดล้อมอย่างเหมาะสม และ 4) ด้านปัญญาคือมีการพิจารณาการกระทำทุกขั้นตอนอย่างมีสติสัมปชัญญะ โดยประโยชน์ทั้ง 4 ด้านดังกล่าวมาแล้วนี้ล้วนมีคุณค่าต่อคุณภาพชีวิตและสังคม ซึ่งไม่สามารถขาดด้านใดด้านหนึ่งได้ ตัวอย่างเช่น ประเพณีบุญบั้งไฟของชาวบ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งไม่เพียงแต่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลเท่านั้น แต่ยังเชื่อให้เกิดความสนิทสนมกลมเกลียวในชุมชน และมีกิจกรรมทางศาสนาเพื่อให้เกิดความมั่นใจในชีวิต รวมทั้งมีการปลูกฝังทัศนคติให้เคารพต่อธรรมชาติ และมีจิตสำนึกต่อชุมชนซึ่งล้วนเป็นคติที่สำคัญในการดำเนินชีวิต

พิธีพุทธาภิเษกหรือพิธีมหาพุทธาภิเษก เป็นพิธีกรรมของพระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์เชื่อมสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา เป็นพิธีกรรมส่วนรวมเพื่อเป็นเครื่องเสริมศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ราชบัณฑิตยสถาน (2556: 842) อธิบายความหมายของคำว่า “พุทธาภิเษก” ว่าเป็นชื่อพิธีในการปลุกเสกพระพุทธรูปหรือวัตถุมงคล โดยมีพระเถระผู้เชี่ยวชาญในการทำสมาธิจำนวนหนึ่ง ซึ่งเรียกว่า “คณะปรก” นั่งภาวนาส่งกระแสจิตเพ่งคุณพระรัตนตรัยเข้าสู่องค์พระ หรือวัตถุมงคลนั้น ๆ ส่วนคำว่าพิธีพุทธาภิเษกหรือพิธีมหาพุทธาภิเษกนั้น ต่างก็เป็นคำที่ใช้เรียกชื่อพิธีดังกล่าว ส่วนมากจะนิยมใช้ในภาคกลาง คำว่า มหาพุทธาภิเษกนั้นไม่มีในพจนานุกรม แต่คำว่า มหา แปลว่า ใหญ่ หรือยิ่งใหญ่ ดังนั้นในบางพื้นที่จะเรียกพิธีนี้ว่า พิธีมหาพุทธาภิเษกคือพิธีสมโภชพระพุทธรูปหรือวัตถุมงคลที่สำคัญและยิ่งใหญ่ขึ้นเอง สำหรับในภาคเหนือนั้นจะใช้ชื่อเรียกพิธีนี้ว่า อบรมสมโภชพระเจ้า บวชพระเจ้า ไชตาพระเจ้า ซึ่งขึ้นกับพื้นที่นั้น ๆ ว่ามีการเรียกพิธีนี้สืบทอดมาจากอดีตอย่างไร

วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง เป็นวัดที่สร้างมาตั้งแต่ พ.ศ. 2460 ในอดีตบริเวณที่แห่งนี้เคยเป็นที่ตั้งพลับพลาชัยของเจ้าหลวงหอดคำดวงทิพย์ อดีตเจ้าผู้ครองนครลำปาง และในปี พ.ศ. 2560 ได้มีการบูรณปฏิสังขรณ์วิหาร รวมทั้งพระประธานของวัดแล้วเสร็จพอดี พระครูอภิวัฒน์นันทน์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ร่วมกับคณะศรัทธาญาติโยมมีความเห็นพ้องต้องกันว่าควรจัดให้มีพิธีบวชพระเจ้า หรือที่เรียกกันในภาษาไทยกลางว่า พิธีมหาพุทธาภิเษก ขึ้น เนื่องจากเป็นธรรมเนียมการปฏิบัติสืบเนื่องกันมาว่า พระพุทธรูปที่

ได้รับการปฏิสังขรณ์หรือสร้างใหม่ ต้องผ่านพิธีบวชพระเจ้าก่อนจึงจะศักดิ์สิทธิ์และนำไปให้ประชาชนกราบไหว้เคารพบูชาได้ กอปรทั้งวัดศาลาไชยมีอายุครบ 100 ปี จึงควรมีการเฉลิมฉลองด้วยการจัดพิธีบวชพระเจ้าให้ยิ่งใหญ่และสมบูรณ์แบบทุกชั้นตอน เพื่อความเป็นสิริมงคลของวัด หมู่บ้านตลอดจนชาวบ้านทุกคนที่มาร่วมในงานพิธี

ผู้วิจัยเป็นผู้มีความสนใจในด้านพิธีกรรมต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา จึงเห็นเป็นโอกาสอันดีที่จะได้ศึกษาถึงขั้นตอนและสัญญาบางประการจากการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง เนื่องจากพิธีมหาพุทธาภิเษกไม่ได้เป็นพิธีที่จัดขึ้นเป็นประจำในทุก ๆ ปี แต่หากเป็นพิธีที่จัดขึ้นเนื่องในวาระพิเศษดังกล่าวมาข้างต้น และประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษาครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรมด้านพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว ยังเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจในแบบแผนธรรมเนียมการปฏิบัติที่ถูกต้องของพิธีมหาพุทธาภิเษก อันจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความสัมพันธ์อันดีของวัดต่อชุมชนและชาวบ้าน

วัตถุประสงค์

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาขั้นตอนและสัญญาบางประการจากการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

ขอบเขต

1. ด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้เก็บข้อมูลจากวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
2. ด้านเนื้อหา ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับขั้นตอนของการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง
3. ด้านเวลา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2560 ถึงเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2560
4. ด้านวิทยากรผู้ให้ข้อมูลคือ พระครูอภิวัฒน์นรินทร์ เจ้าอาวาสของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง

วิธีการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้าเป็นลำดับขั้นตอนคือ

1. สืบรวจและศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรา เอกสาร วารสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นความรู้พื้นฐานในการศึกษา และใช้เป็นข้อมูลประกอบในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้
2. เก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในเขตพื้นที่ที่ศึกษาด้วยการสัมภาษณ์วิทยากร การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมในวันประกอบพิธี และเก็บบันทึกข้อมูลด้วยการถ่ายภาพตลอดการประกอบพิธีตามความเหมาะสม
3. นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและรูปภาพที่บันทึกไว้มาศึกษาวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
4. นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการศึกษา

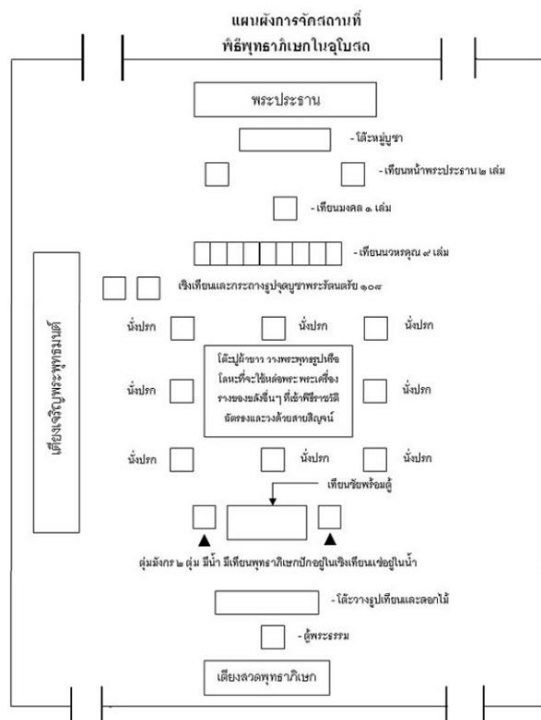
วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปาง ได้ทำการบูรณปฏิสังขรณ์วิหารพร้อมทั้งองค์พระประธานของวัดแล้วเสร็จในปีพ.ศ. 2560 ซึ่งเป็นปีที่วัดศาลาไชยมีอายุก่อตั้งครบ 100 ปีพอดี พระครูอภิวัฒน์วันตร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย พร้อมด้วยคณะศรัทธาญาติโยม จึงได้พร้อมใจกันจัดงาน “พิธีมหาพุทธาภิเษก” หรือเรียกตามภาษาถิ่นล้านนาว่า พิธีบวชพระเจ้า ขึ้นเป็นเวลา 3 วันคือ ระหว่างวันที่ 3 พฤษภาคม 2560 ถึงวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 การประกอบพิธีกรรมนี้ถือเป็นโอกาสพิเศษไม่สามารถจัดได้บ่อยนักเนื่องจากวัดหนึ่ง ๆ จะมีการสมโภชพระพุทธรูปสำคัญได้แค่ครั้งเดียวคือในครั้งแรกที่ได้จัดสร้าง หรือต้องรอการบูรณปฏิสังขรณ์ใหม่ จึงจะจัดได้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทางวัดศาลาไชยก็ได้ทำพิธีกรรมนี้มานานมากแล้ว ในการจัดพิธีครั้งนี้จึงมีความประสงค์ที่จะรักษาพิธีแบบดั้งเดิมเอาไว้ด้วยโดยการนำมาบูรณาการกับพิธีกรรมในยุคปัจจุบัน

ขั้นตอนการเตรียมงาน และขั้นตอนการประกอบพิธีกรรม

การประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกของ วัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะเคา จังหวัดลำปางมีขั้นตอนการดำเนินการเป็นลำดับต่อเนื่องกันไปดังนี้

1. ด้านสถานที่ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ได้แก่วิหารของวัดศาลาไชยซึ่งได้มีการจัดเตรียมไว้ก่อนวันงานอย่างเป็นแบบแผนและมียอดประกอบต่าง ๆ ครอบงำดังแสดงไว้ในภาพ 1 คือมีพระประธานอยู่ในสุดของการประกอบพิธีด้านหน้าพระประธานตั้งเทียน

พุทธวิปัสสิ 1 เล่ม ถัดมาเป็นโต๊ะหมู่บูชาสำหรับตั้งเทียนโสฬส 16 เล่ม เทียนสดตะกัณฑ์ 7 เล่ม เทียนนวะหรรศุณ 9 เล่ม ตามลำดับ ด้านหน้าโต๊ะหมู่จะเป็นเขตราชวัตร โดยจะตั้งโต๊ะวัตถุ มงคลตรงกลางด้านบนจะซึ่งด้ายสายสิญจน์ที่ตึงมาจากพระประธานทำเป็นตารางโดยรอบ บริเวณมณฑลราชวัตร และมีที่นั่งสำหรับพระเถรจารย์นั่งปรกอยู่โดยรอบ เลยออกมานอก เขตราชวัตรตรงกลางจะมีตู้สำหรับจุดเทียนชัย 1 เล่ม และมีเทียนมงคลอยู่ทางด้านซ้ายและ ขวาของตู้เทียนชัยข้างละ 1 เล่ม ถัดมาก็จะเป็นเตียงสวดเบิก และด้านขวามือพระประธาน จัดเป็นอาสนะสงฆ์สำหรับเจริญพระพุทธรูป

ภาพที่ 1 แผนผังการจัดสถานที่พิธีมหาพุทธาภิเษก

2. ด้านวัน เวลา ในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกมีลำดับขั้นตอนคือ

2.1 วันที่ 3 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นวันแรกของงานเรียกว่า“วันจัดดา” คำว่า “ดา” หมายถึง “เตรียมของ” ดังนั้นวันจัดดา จึงเป็นวันจัดเตรียมของสำคัญที่ต้องมีในงานนั้นก็คือ “พระอุปคุต” เพราะเชื่อกันสืบมาว่าพระอุปคุตเป็นพระที่จะปกป้องคุ้มครองภัยอันตรายต่าง ๆ ได้ ซึ่งจะทำให้งานพิธีดำเนินไปอย่างราบรื่น บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยปราศจากอุปสรรคทั้งปวง ทั้งนี้ความเชื่อนี้เกิดขึ้นแต่ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชผู้เลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระองค์ได้สร้างวัดจำนวน 84,000 วัด แล้วได้จัดงานสมโภชวัดที่สร้างใหม่แต่ถูกพญามารมาก่อกวนไม่ให้งานสมโภชดำเนินไปได้ พระเจ้าอโศกมหาราชจึงได้เสด็จไปนิมนต์พระอุปคุตมาจากที่อยู่ของท่านคือ สะดือทะเล (เนื่องจากพระอุปคุตเป็นผู้ที่มีหน้าที่เฝ้ารอยพระบาทของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งที่พระพุทธเจ้าเสด็จเมืองบาดาล) เพื่อให้มาปราบพญามาร ทำให้งานสมโภชวัดสำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ดังนั้นจึงถือเป็นประเพณีสืบต่อกันมาว่า หากทางวัดจะจัดงานพิธีที่สำคัญต่าง ๆ จะต้องอัญเชิญพระอุปคุตมาเป็นผู้ปกป้องคุ้มครองดูแลเพื่อให้งานดำเนินไปโดยปราศจากอุปสรรคและการเชิญพระอุปคุตนั้น จะใช้ขบวนแห่ซึ่งประกอบด้วยชาวบ้านและพลับพลาที่ประทับของพระอุปคุต 1 หลัง

พิธีแห่พระอุปคุตเริ่มในเวลา 16.00 น. โดยมีขบวนแห่ไปยังริมฝั่งแม่น้ำวัง หลังวัดศาลาไชย ซึ่งเป็นสถานที่ที่ได้กำหนดไว้ว่าเป็นที่อยู่ของพระอุปคุต และเมื่อถึงสถานที่นั้น จะมีชาวบ้าน 1 คน เป็นตัวแทนของชาวบ้านทั้งหมดลงโปงมกอนหินใต้แม่น้ำ เมื่อลงได้กอนหินแล้วก็จะชูกอนหินนั้นให้คนบนดลิ่งดู พร้อมกับถามว่า “ใช้พระอุปคุตไหม” คนบนดลิ่งก็จะตอบว่า “ไม่ใช่” ชายผู้นั้นก็จะดำน้ำลงโปงมใหม่ เมื่อได้กอนหินก็จะชูถามคนบนดลิ่งด้วยคำถามเดิม และคนบนดลิ่งก็จะตอบเหมือนเดิม ทำซ้ำอย่างนี้จนครบ 3 ครั้ง ในครั้งที่ 4 ชายคนเดิมก็จะดำน้ำลงโปงมเอกอนหินที่จัดเตรียมไว้ก่อนแล้ว ว่าสมมุติเป็นพระอุปคุตขึ้นมา พร้อมกับถามว่า “ใช้พระอุปคุตไหม” คนบนดลิ่งก็จะตอบพร้อมกันว่า “ใช่” แล้วเปล่งเสียงสาธุพร้อมกัน 3 ครั้ง และยื่นพานลงไปรับพระอุปคุต (กอนหิน) นั้นมาวางลงในพลับพลาที่เตรียมไว้ พร้อมแห่ขบวนกลับวัดนำพลับพลาที่มีพระอุปคุตนั้นไปตั้งที่โต๊ะหมู่ที่จัดเตรียมไว้หน้าวิหารซึ่งเป็นสถานที่ประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าพระอุปคุตเป็นสัญลักษณ์ของความสงบ เรียบร้อยปลอดภัย จากมารหรือภัยอันตรายต่าง ๆ ที่จะมาขัดขวางการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกครั้งนี้

2.2 วันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2560 เป็นวันงานประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกโดยจะเริ่มงานในเวลา 17.00 น. พระสมุห์ภานุพงษ์ วิสุทฺธิสาโร รองเจ้าอาวาสวัดศาลาไชยซึ่งรับมอบหมายจากเจ้าอาวาสวัดศาลาไชย ได้มาทำพิธีเปิดเตรพระประธาน ด้วยการนำขี้ผึ้งแท้ม้า

ปั้นเป็นแผ่นบาง ๆ นำไปปิดเนตร (ตา) ทั้ง 2 ข้างของพระประธาน เมื่อปิดเนตรทั้ง 2 ข้างเรียบร้อยแล้วก็นำผ้าขาวที่จัดเตรียมไว้มาคลุมลงบนเศียรพระประธานให้คลุมปิดลงมาจนถึงบริเวณคอ เพื่อแสดงให้เห็นว่าเป็นพระที่ใช้ในการประกอบพิธีบวชพระเจ้า ทั้งนี้การปิดเนตรและคลุมผ้าขาว มีนัยยะว่าก่อนที่จะพระพุทธรูปเจ้าจะตรัสรู้นั้น เป็นช่วงที่ยังอยู่ในห้วงอวิชชา คือความมืดมนหาทางออกและแสงสว่างที่จะหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งหลายยังไม่ได้

ภาพที่ 2 พระประธานที่ได้จัดเตรียมไว้สำหรับพิธีบวชพระเจ้า

ตั้งแต่เวลา 19.00 น. เป็นต้นไป เป็นการเริ่มพิธีสำคัญอันยิ่งใหญ่ของวัดศาลาไชยคือ พิธีมหาพุทธาภิเษก พิธีนี้จัดแบ่งได้เป็น 2 ช่วงคือ

ช่วงแรก เมื่อพระเกจิอาจารย์ 9 รูป และพระสงฆ์ 9 รูป พร้อมคณะศรัทธาญาติโยม เข้านั่งประจำที่ (ตามแผนผัง) เรียบร้อยแล้ว พระครูอภิวัดมนัสนิรันดร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชย จตุรบุเทียมนุชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ให้ศีล

ภาพที่ 3 พระครูภักตโกศลจตุรพิธพรชัยเทียนบูชาพระรัตนตรัย

เมื่อพระสงฆ์ให้ศีลจบแล้ว พระครูภักตโกศลจตุรพิธพรชัยเทียนพุทธวิปัสสิ เทียนมงคล ซ้าย เทียนมงคลขวาตามลำดับ หลังจากนั้นแขกผู้มีเกียรติจำนวน 9 คน จุดเทียนนวะหระคุณ ตามด้วยแขกผู้มีเกียรติจำนวน 7 คน จุดเทียนลัทธิภัณฑ์ และอีก 4 คนจุดเทียนบูชาธาตุทั้ง 4

ภาพที่ 4 ภาพจุดเทียนพุทธวิปัสสิ

เมื่อจุดเทียนในพิธีเสร็จครบแล้ว ครูบาบุญยัง ปุญญงกโร ขึ้นขึ้นห้าโกฐาก เพื่อขอ ขมา 5 โกฐาก ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ พระกรรมฐานและครูบาอาจารย์ ดังนั้น ขัน 5 โกฐากจึงเป็นสัญลักษณ์ของความอ่อนน้อมถ่อมตนที่ผู้น้อยจะพึงมีต่อผู้ที่ตนเคารพนับถือ

เสร็จแล้วพระครูพิพิธบุญญาภิรัต อธิษฐานจิตขึ้นขึ้นตั้งเพื่อเป็นการอัญเชิญครูบา อาจารย์มาประสาทพรในพิธี

ภาพที่ 5 อธิษฐานจิตขึ้นชั้นตั้งอัญเชิญครูบาอาจารย์

พระเทพสิทธิาคม วิ. อธิษฐานจิตเจิมเทียนชัย จุดเทียนชัยพร้อมพระสงฆ์ 9 รูป สวดคาถาจุดเทียนชัยจบแล้วเจ้าหน้าที่ในพิธี ย่ำระฆัง ฆ้อง กลอง ขึ้นตั้งเรียกอีกอย่างว่าชั้นครูจึงเป็นสัญญาณว่าเชิญให้ครูบาอาจารย์ทั้งหลายมาสถิตอยู่ในสถานที่นี้ด้วยเพื่อประสิทธิประสาทพรแก่ผู้เข้าร่วมพิธีหรือกล่าวอย่างสั้น ๆ ว่าเพื่อความป็นมงคลนั่นเอง

ภาพที่ 6 พระเทพสิทธิาคม วิ. จุดเทียนชัย

ม้านายการอาราธนาพระปริตร พระสงฆ์ 9 รูปเจริญพระพุทธมนต์ สวดมนต์ต้น การสวดมนต์ต้นหมายถึงการสวดมนต์ทุกบทที่มีในหนังสือสวดมนต์ล้านนา อนึ่งการสวดมนต์ต้นจะใช้เฉพาะในพิธีบวชพระเจ้า (มหาพุทธภิเษก) เท่านั้น และในขณะที่พระสงฆ์สวดมนต์ต้น พระเกจิอาจารย์ทั้ง 9 รูปจะนั่งปรกอธิษฐานจิตพร้อมกันไปด้วย เมื่อการสวดมนต์จบแล้ว พระเกจิอาจารย์ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ โปรดอกไม้ทิพย์ ถวายจตุปัจจัยไทยทาน พระสงฆ์

ทั้งหมดอนุโมทนาเสร็จสิ้นแล้ว พระสงฆ์ 9 รูปรวมทั้งพระเกจิอาจารย์ 9 รูป กลับวัด ซึ่งเป็น การสิ้นสุดพิธีการในช่วงแรก

ภาพที่ 7 การสวดมนต์ต้นและการนั่งปรก

ช่วงที่ 2 เป็นพิธีเบิกเนตรพระประธาน มีนัยยะว่าเจ้าชายสิทธัตถะได้ตรัสรู้เป็น พระพุทธเจ้าแล้ว โดยการค้นพบสัจธรรมด้วยพระองค์เอง พิธีเบิกเนตรจากพระครูพิสุทธื พัฒนพิธาน แสดงพระธรรมเทศนาพุทธาภิเษกจบแล้ว พระสงฆ์ผลัดกันสวดเบิกวารจำนวน 9 วาร การสวดเบิกวารเป็นการสวดเล่าเรื่องพระพุทธประวัติคืนวันที่จะตรัสรู้ซึ่งแบ่งเป็น 4 ตอน หรือนัยหนึ่ง 4 วารนั่นเอง ได้แก่ 1)ปฐมยาม 2) มัชฌิมยาม 3) ปัจฉิมยาม 4) ตรัสรู้อนุตรสัมมา สัมโพธิญาณเป็นพระพุทธเจ้าโดยสมบูรณ์ การสวดเบิกวาร ในแต่ละวารจะใช้พระสงฆ์จำนวน 5 รูป เมื่อสวดครบ 4 วาร หรือ 1 รอบแล้วก็จะสวดซ้ำอีก 1 รอบนับเป็น 8 วาร และสวดเพิ่มอีก 1 วารเพื่อให้ครบจำนวน 9 วาร การสวดเบิกวารจะสวดเป็นทำนองล้านนา

ภาพที่ 8 การสวดเบิกวาร

เมื่อการสวดเสร็จสิ้นลงแล้ว มัคทายกจุดเทียนโสฬสญาณ 16 เล่ม เพื่อให้พระสงฆ์ชุดใหม่ที่นิมนต์มาอีก 9 รูปสวดเบิกเนตร ซึ่งในระหว่างที่พระสงฆ์สวดเบิกเนตร พระครูอภิวัฒน์ นิรันดร์ เจ้าอาวาสวัดศาลาไชยจะขึ้นไปบนแท่นแก้ว (ฐานชุกชี) หน้าองค์พระประธาน เปิดผ้าขาวที่คลุมเศียรพระออก แกะซี่ผึ้งที่ปิดตาไว้ออก แล้วใช้ล่ำลิซบน้ำมันจันทน์เช็ดบริเวณเนตร (ตา) ของพระประธาน แล้วจุดเทียน 3 เล่มบนยอดแว่นสายดาพระเจ้าพร้อมกับนำแว่นสายดาพระเจ้านี้มาเวียนข้างหน้าพระประธานโดยเวียนไปทางซ้าย 3 รอบและทางขวา 3 รอบเมื่อครบแล้ว พระครูอภิวัฒน์ นิรันดร์ นำพัดหางนกยูงมาพัดบริเวณใบหน้าพระประธาน แล้วลงจากแท่นแก้วนำถาดบรรจุ ข้าวมธุปายาส จำนวน 49 ถ้วยมาถวายพระประธานโดยวางถาดไว้ตรงหน้าฐานชุกชีนับเป็นเสร็จสิ้นพิธีในช่วงที่ 2 พิธีเบิกเนตรจึงเป็นสัญญาณว่าการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าหลังจากที่หลงอยู่ในอวิชชามืดบอดมานาน บัดนี้ได้พบกับแสงสว่าง (ปัญญา) แล้ว

ภาพที่ 9 พระครูอภิวัฒน์นิรันดร์ทำพิธีเบิกเนตร

การนำข้าวมธุปายาส จำนวน 49 ถ้วยมาถวายพระประธานถือเป็นการเสร็จสิ้นพิธีมหาพุทธาภิเษก ซึ่งจะเป็นเวลารุ่งอรุณของวันใหม่พอดีหรือราว ๆ เวลา 06.00 น. ของวันที่ 5 พฤษภาคม พ.ศ 2560 ซึ่งเป็นวันสุดท้ายของงานพิธี

ภาพที่ 10 พระครูอภิวัดมนัสนิรันดร์ถวายข้าวมธุปายาส

อนึ่งการที่ก้อนข้าวมธุปายาสที่นำมาถวายต้องมีจำนวน 49 ก้อนนั้นมีที่มาจากความเชื่อ 2 แหล่งด้วยกัน ความเชื่อแรกจำนวน 49 ก้อนก็คือจำนวนก้อนข้าวที่เจ้าชายสิทธัตถะทรงปั้นเพื่อเสวยก่อนจะตรัสรู้ โดยมีนางสุชาดา บุตรสาวของหัวหน้าหมู่บ้านอุรุเวลาเสนานิคมได้นำข้าวมธุปายาสมาถวาย ส่วนอีกความเชื่อหนึ่งมาจากพุทธประวัติที่กล่าวไว้ว่า เมื่อพระสิทธัตถะตรัสรู้แล้ว ตอนแรกพระองค์ยังไม่ได้เสด็จไปโปรดเวไนยสัตว์ ณ ที่ใด เป็นเวลา 49 วัน เพราะพระองค์ใช้เวลาในการพิจารณาว่าสมควรจะเผยแผ่พระธรรมที่พระองค์ได้ตรัสรู้ต่อมวลมนุษย์หรือไม่ พระองค์จึงได้เดินจงกรมเพื่อใคร่ครวญพิจารณาอยู่ถึง 49 วัน โดยแบ่งเป็นนั่งสมาธิใต้ต้นโพธิ์ 7 วัน ยืนจ้องต้นโพธิ์ไม่กะพริบตา 7 วัน (อนิมิสเจตีย์) เสด็จเดินจงกรม 7 วัน (รัตนจงกรมเจตีย์) พิจารณาพระอภิธรรมในเรือนแก้วอันเทวดาเนรมิตถวาย 7 วัน (รัตนพรเจตีย์) บุตรสาวพญามารมาทดสอบ 7 วัน เสด็จประทับใต้ต้นมุจลินทร์ 7 วัน และเสด็จไปประทับใต้ต้นราชายตนะอีก 7 วัน ดังนั้นข้าวมธุปายาสจึงเป็นสัญลักษณ์ของความเพียรและความตั้งมั่นขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเอง

เวลา 10.00 น. ของวันที่ 5 พฤษภาคม 2560 มีการประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายเสนาสนะ ถวายไทยทาน พระสงฆ์อนุโมทนา ต่อมาในเวลา 17.00 น. เป็นการอัญเชิญพระอุปคุตกลับยังแม่น้ำวัง โดยมีขบวนแห่เช่นเดียวกับตอนเชิญมา เมื่อไปถึงริมฝั่งแม่น้ำก็อัญเชิญพระอุปคุต (ก้อนหิน) ลงน้ำไป เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีมหาพุทธาภิเษก

อภิปรายและสรุปผล

อภิปรายผล

พิธีมหาพุทธาภิเษกเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ คือเชื่อว่าหลังจากที่มีการสร้างพระพุทธรูปเสร็จแล้ว จะต้องประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกเพื่อให้พระพุทธรูปองค์ดังกล่าวเกิดมีพุทธานุภาพบังเกิดความศักดิ์สิทธิ์ หรือแม้แต่พระพุทธรูปที่มีมาแต่เดิม หากมีการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกก็จะต้องนำเข้าพิธีเสมอ เพื่อเป็นการสมโภชให้มีความศักดิ์สิทธิ์ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

โดยทั่วไปพิธีกรรม หมายถึงขั้นตอนการปฏิบัติตามธรรมเนียมประเพณี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความถูกต้อง ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ หรือได้รับพลังอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ พิธีกรรมมีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อในอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติของมนุษย์ โดยความเชื่อของมนุษย์มีการผสมผสานกันระหว่างเก่ากับใหม่ตามกฎแห่งวิวัฒนาการ มีการดัดแปลง แก้ไขให้เข้ากับสภาพแวดล้อมแห่งสังคมและวัฒนธรรมอันส่งผลให้พิธีกรรมมีความแตกต่างกันตามความเชื่อ ตามสภาพแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น (วงเดือน ทองเขียว, 2545: 51) จากขั้นตอนการประกอบพิธีพุทธาภิเษก จะสะท้อนให้เห็นพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม อาทิ พิธีแห่พระอุปคุต การถวายข้าวมธุปายาสจำนวน 49 ก้อน ผสมผสานกับความเชื่อของท้องถิ่นล้านนา คือ การตั้งขันห้าโถง การสวดเบิกวาร 9 วาร การสวดมนต์ตัน รวมทั้งความเชื่อที่วิวัฒนาการขึ้นมาในปัจจุบัน คือการมีพระเกจิอาจารย์มานั่งปรก ขณะที่มีการสวดมนต์ตันด้วย

จากการทบทวนการศึกษาทางมานุษยวิทยาในประเด็นความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของไบรอัน มอริส (Brian Morris, 2006, อ้างอิงในธนพนธ์ ดั่งวงวิเศษ, 2560: 176) พบว่านักมานุษยวิทยาตะวันตกพยายามศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ อำนาจเหนือธรรมชาติ และไสยศาสตร์ ภายใต้แนวคิดและกระบวนทัศน์ที่แตกต่างกัน 6 แบบ ซึ่งใน 6 แบบนี้มีกระบวนทัศน์ที่สอดคล้องกับขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกอยู่ 3 แบบได้แก่

1. กระบวนทัศน์จิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Approach) อธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ในสังคมชนเผ่าที่นิยมกราบไหว้บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์และเครื่องรางของขลัง นำไปสู่การอธิบายว่ามนุษย์เหล่านั้นเปรียบเสมือนเด็กทารกที่หวาดกลัวอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติซึ่งเชื่อว่ามีความลึกลับ ความหวาดกลัวทำให้ต้องประกอบพิธีกรรมเช่นไหว้เพื่อให้วิญญาณปกป้องคุ้มครอง ความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นประสบการณ์ของความกลัวเกรงอำนาจเหนือธรรมชาติ และวิญญาณของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสะท้อนออกมาในพิธีกรรม

2. กระบวนทัศน์สัญลักษณ์นิยม (Symbolic / Interpretive Approach) อธิบายไว้ว่า วัตถุและการปฏิบัติทางศาสนาคือระบบของสัญลักษณ์ที่มีความหมายแฝงอยู่ ซึ่งมนุษย์จะใช้สัญลักษณ์เพื่อบ่งบอกถึงอารมณ์ความรู้สึก ความปรารถนา และแรงบันดาลใจของตนเองในการที่จะจัดระเบียบชีวิตและสิ่งต่าง ๆ รอบตัวฉะนั้นสัญลักษณ์ของสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงสะท้อนอารมณ์ที่มนุษย์อยากสร้างความหมายให้กับตนเองและโลก กล่าวคือ ความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นประสบการณ์เชิงสัญลักษณ์ที่ทำให้มนุษย์เข้าใจการมีชีวิต การอยู่ในโลกและการอยู่ร่วมกับคนอื่น นอกจากนี้ยังมองว่าสัญลักษณ์ของความเชื่อจะปรากฏอยู่ในวัตถุสิ่งของในพิธีกรรม ดังนั้นการทำความเข้าใจระบบความเชื่อจึงต้องตีความสัญลักษณ์ กระบวนทัศน์นี้จึงสนใจการตีความเพื่อที่จะอธิบายอารมณ์ของมนุษย์และบรรทัดฐานทางสังคม

3. กระบวนทัศน์อำนาจ/ความรู้ (Power / Knowledge Approach) อธิบายไว้ว่า การบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นโลกทัศน์ที่ใช้สร้างความจริงเช่นเดียวกับการทดลองทางวิทยาศาสตร์ การมองคนมนุษย์ในสังคมชนเผ่ากราบไหว้เจ้าป่าเจ้าเขาและวิญญาณบรรพบุรุษจึงมิใช่เรื่องความไร้เหตุผลแต่ เป็นโลกทัศน์ที่มนุษย์มองสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติเป็นบุคคลที่ให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ ดังนั้น สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในธรรมชาติจึงเป็น ภาพสะท้อนของความรู้ที่สอนให้มนุษย์รู้จักระบบศีลธรรมผ่านการเคารพบูชา การให้เกียรติ ความรับผิดชอบ และการประมาณตน มนุษย์จะมีใช้เจ้านายเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเกี่ยวกับวิญญาณในธรรมชาติจึงดำรงอยู่ในฐานะ ความรู้ที่คำนวณการดำรงชีวิตของมนุษย์

พิธีมหาพุทธาภิเษกของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง เป็นพิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่ออันเป็นรากฐานของอารยธรรมมนุษย์ที่ส่งต่อสั่งสมและสืบสานจนเป็นวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เรื่องความเชื่อของแต่ละสังคมอาจแตกต่างกันไป สังคมไทยมีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มายาวนานจึงเป็นแหล่งหนึ่งที่มีความเชื่อเช่นเดียวกับสังคมชนชาติอื่น ๆ ทั่วไป ดังที่พระยาอนุมานราชธน (2506 อ้างอิงใน อารีย์ ธรรมโคตร และ อ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2562, หน้า 115) กล่าวไว้ว่าความเชื่อถือของชนชาติไทยแต่ดั้งเดิมก็ไม่ต่างกับของชาติอื่น ๆ คือมีความเชื่อถือสิ่งที่ตามปกติมองไม่เห็นตัวแต่เข้าใจว่ามีฤทธิ์หรืออำนาจอยู่เหนือคน อาจบันดาลให้ดีหรือร้าย อันเป็นคติศาสนามาตั้งแต่เดิมของมนุษย์ก่อนที่จะวิวัฒนาการมาเป็นคติศาสนาอันประณีตขึ้นในปัจจุบัน สอดคล้องกับ ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ (2530) อ้างอิงใน อารีย์ ธรรมโคตร และอ้อมใจ วงษ์มณฑา, 2562: 115) กล่าวไว้ว่าก่อนที่พระพุทธศาสนาจะประดิษฐานในประเทศไทยนั้น ประชาชนที่อยู่ในดินแดนไทยปัจจุบันมีความเชื่อทางศาสนาแบบวิญญาณนิยม (Animism) คือเชื่อว่าวิญญาณมีอยู่จริง และมีการทำพิธีกราบ

ไว้เพื่อขอความอารักขาและความสวัสดิ์มีชัยในกิจการที่ตนทำอยู่ ซึ่งการทำพิธีมหาพุทธาภิเษกก็เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อดังกล่าว

สรุปผล

พิธีมหาพุทธาภิเษกเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่เป็นสัญลักษณ์เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับศาสนา เป็นพิธีกรรมส่วนรวมอันเป็นเครื่องส่งเสริมศรัทธาในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คือพระพุทธรูปพิธีหนึ่ง ขั้นตอนในการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกจึงเกี่ยวข้องกับวัดและพระภิกษุ ตลอดจนผู้นับถือพระพุทธศาสนาที่มีความเลื่อมใสศรัทธาอย่างแก่กล้า เพราะเป็นพิธีกรรมที่ใช้เวลาต่อเนื่องกัน 3 วัน เริ่มจากพิธีแห่พระอุปัชฌาย์จากแม่น้ำในวันงานพิธีวันแรก เพื่อให้พระอุปัชฌาย์เป็นผู้ปกครองคุ้มครองดูแล การจัดงานพิธีให้สำเร็จลุล่วงด้วยดีปราศจากอุปสรรคทั้งปวง ในงานพิธีวันที่สองซึ่งเป็นวันจัดงานพิธีมหาพุทธาภิเษก การประกอบพิธีจะเริ่มตั้งแต่ 17.00 น. ต่อเนื่องกันไปจนถึงเช้าของวันที่สาม คือเริ่มจากปิดเนตรพระพุทธรูปที่ใช้ในพิธีก่อน ต่อมาในเวลา 19.00 น. ก็จะเริ่มพิธีกรรมอันเป็นพิธีการบวชพระเจ้า ตามชื่อเรียกของท้องถิ่นล้านนา โดยเริ่มจากการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ให้ศีลจบแล้ว มีการจุดเทียนพุทธวิปัสสิ จุดเทียน นวหระคุณ จุดเทียนสัตตะภันท์ และจุดเทียนบูชาธาตุทั้ง 4 ตามด้วยการขึ้นขัน 5 โกลูกาเพื่อขอขมา แล้วขึ้นขันตั้งเพื่ออัญเชิญครูบาอาจารย์มาประสาทรในพิธี มีการอธิษฐานจิตเจิมเทียนชัย จุดเทียนชัย พระสงฆ์ 9 รูป เจริญพุทธมนต์ สวดมนต์ตันไปพร้อมกับการนั่งปรกของพระเกจิอาจารย์ 9 รูป จนจบบทสวดมนต์สุดท้าย พระสงฆ์และพระเกจิอาจารย์กลับวัด ในช่วงต่อมาจะเป็นพิธีเบิกเนตร เริ่มจากการแสดงพระธรรมเทศนาพุทธาภิเษก การสวดเบิกวาร 9 วาร การจุดเทียนโสฬสญาณ เพื่อให้พระสงฆ์ชุดใหม่ 9 รูปสวดเบิกเนตรไปพร้อมกับมีการแกะขี้ผึ้งที่ปิดตาพระพุทธรูปออกและทำพิธีเวียนเทียนที่จุดบนแว่นสายตาพระเจ้า การใช้พัดหางนกยูงพัดหน้าพระพุทธรูปและการถวายข้าวมธุปายาสจำนวน 49 ก้อน จึงถือเป็นการเสร็จพิธีของวันที่สอง ซึ่งจะตรงกับเวลารุ่งอรุณของเช้าวันที่สาม ส่วนงานพิธีในช่วงวันที่สาม นี้จะเริ่มเวลา 10.00 น. เป็นการประกอบพิธีทำบุญถวายทาน และในเวลา 17.00 น. ก็จะเป็นการแห่พระอุปัชฌาย์ไปยังที่อยู่ตามเดิม จึงถือเป็นการสิ้นสุดของงานพิธีมหาพุทธาภิเษก

ส่วนสัญญาของการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษกในครั้งนี้มีปรากฏอยู่ 5 ประการ ได้แก่

- 1) พระอุปัชฌาย์เป็นสัญญาของความสงบเรียบร้อยปราศจากภัยอันตรายทั้งปวง
- 2) ขัน 5 โกลูกาเป็นสัญญาของความอ่อนน้อมถ่อมตน
- 3) ขันตั้งเป็นสัญญาของความเป็นมงคล
- 4) พิธีเบิกเนตร

เป็นสัญญาณของการพบแสงสว่างคือการมีปัญญาในการดำเนินชีวิต และ 5) ข้ามมฤตยาstral เป็นสัญญาณของความเพียรและความตั้งมั่น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

องค์ความรู้เกี่ยวกับขั้นตอนการประกอบพิธีมหาพุทธาภิเษก ของวัดศาลาไชย ตำบลศาลา อำเภอกะลา จังหวัดลำปาง สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับวัดต่าง ๆ ที่มีบริบททางสังคมและวัฒนธรรมทั้งเหมือนและแตกต่างได้หากต้องการที่จะสืบทอดหรืออนุรักษ์เกี่ยวกับพิธีมหาพุทธาภิเษกนี้ให้ยั่งยืน

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรส่งเสริมให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อในศาสนา อื่น ๆ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับพิธีกรรมและความเชื่อทางพุทธศาสนา

2.2 ควรศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทยเพื่อนำความรู้ที่ได้รับมาปรับปรุงความเข้าใจในความเชื่อเดิมให้สอดคล้องกับความเชื่อใหม่ ๆ

เอกสารอ้างอิง

จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2530). **คติชาวบ้านอีสาน**. กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา.

ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์. (2530). **คติพิธีกรรมความเชื่อของคนไทยในจังหวัดนครปฐม**. ในเพ็ญศรี ตุ๊กและคนอื่น ๆ (บรรณาธิการ). **วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 109– 125.

ชาย ธรรมโม. (2544). **ฉลาดทำบุญ**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์เครือข่ายชาวพุทธ.

เดือน คำดี. (2541). **ศาสนศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

นฤพนธ์ ด่วงวิเศษ (2560). แนวคิดมานุษยวิทยากับการศึกษาความเชื่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในสังคมไทย. **วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์**, 25(47), 114–119.

ยศ สันตสมบัติ. (2544). **มนุษย์กับวัฒนธรรม** (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์.

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**

พ.ศ.2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.

วงเดือน ทองเจียว. (2545). **ความเชื่อเรื่องบุญและพิธีกรรมเกี่ยวกับอุโบสถของชาวพุทธใน
เขตจังหวัดสุพรรณบุรี**. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). มหาสารคาม:
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

อนุমানราชชน, พระยา. (2506). **วัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ ของไทยด้วยเสฐียรโกเศศ**
(พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ก้าวหน้า.

อารีย์ ธรรมโครง และ อ้อมใจ วงษ์มณฑา. (2562). **พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการ
ตายของชาวบ้านไทยพุทธในอำเภอสายบุรีและอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี.**
วารสารภาษา ศาสนาและวัฒนธรรม, 8(1), 110–135.

Morris, Brian. (2006). **Religion and Anthropology: A Critical Introduction**. Cambridge:
Cambridge University Press.